

4. Егоршин О.П. Управление персоналом : учебник для вузов / О.П. Егоршин. - Н. Новгород : НИМБ, 2001. – 720 с.

УДК 005.52:005.334

РЯБОВА Н.В., аспірант

Науково-дослідний інститут системного аналізу Рахункової палати Російської Федерації, м. Москва

УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

У статті вивчено і систематизовано наукові точки зору вітчизняних та зарубіжних вчених з проблеми корпоративного управління та зниження фінансових ризиків в організаціях. Виявлено фактори, що впливають на прояв або зниження фінансових ризиків.

Ключові слова: фінансові ризики, управління, зниження фінансових ризиків, ефективне управління, фактори впливу

In article the scientific points of view of domestic and foreign scientists on a problem of corporate governance and decrease in financial risks in the organizations are studied and systematized. The factors influencing manifestation or decrease in financial risks are revealed.

Keywords: financial risks, decrease in financial risks, effective management, influence factors

Вступ. Ефективність діяльності промислових підприємств і організацій залежить від можливості зниження фінансових ризиків, що виникають у внутрішньому і зовнішньому середовищі.

Менеджери підприємств зобов'язані виробляти й формувати у себе почуття передбачення та усунення фінансових ризиків у зовнішньому середовищі при русі та реалізації товарів та недопущення їх у внутрішньому середовищі при виробництві готової продукції. Фундаментальні теоретичні основи виникнення ризиків в умовах підприємництва були закладені вченими в 18-19 століттях. Першим вченим-економістом, який розкрив сутність ризику в процесі підприємницької діяльності, був Р. Кантільон. Вчений стверджував, що господарюючий суб'єкт при розширенні своїх функцій стикається з дедалі більшими ризиками через невизначеність економічної діяльності. Крім того, підприємець зобов'язаний приймати на себе відповідальність за ризики та зобов'язання щодо їх відшкодування [5].

Подальший розвиток теоретичні основи прояву ризиків в економічній діяльності отримали в працях Й. Шумпетера. Вчений вважав, що керівник повинен характеризуватися: по-перше, особливим поглядом на речі, причому головну роль мають його накопичений інтелектуальний потенціал, здатність досягати поставлену мету позитивного розвитку організації, об'єктивно оцінювати ситуацію і вибирати ефективні управлінські рішення, по-друге, здатністю бути лідером і йти вперед, не лякаючись пов'язаних з цим невизначеностей і можливого опору, по-третє, його впливом на інших людей. Керівнику необхідні такі якості, як специфічне поєднання гостроти бачення та обмеженості кругозору з умінням йти вперед поодиночці, він революціонер в економіці і винахідник [11].

Постановка завдання. Проблема ефективного управління економічними ризиками на кожному етапі економічного розвитку набувала, як свідчать численні дослідження, особливі риси та характеристики. Протягом багатьох десятиліть вчені світового співтовариства при розробці концепцій, стратегій, перспектив розвитку

суспільства намагалися знизити виявлені в теорії та методології недоліки, використовувати раніше втрачені можливості. У результаті саме цих пошуків у всьому світі спостерігалися скачки економічного зростання за рахунок науково-технічної революції і науково-технічного прогресу. Країни, в яких проблеми зниження і попередження ризиків досліджувалися більш глибоко, значно підвищили інноваційний рівень виробництва, розширили масштаби виробництва товарів, особливо за рахунок попиту на них в інших країнах, досягли високого рівня нарощування валового внутрішнього продукту, підвищення рівня і якості життя населення. При цьому кожному новому витку розвитку передували комплекс заходів з підвищення науково-технічного рівня, оновлення виробництва, створення нових поколінь техніки і технологій.

Результати. Зростання обсягів товарів, у свою чергу, на основі перетворень, що відбуваються, забезпечувалось за рахунок збільшення обсягів виробництва, підвищення якості та конкурентоспроможності продукції, розвитку інфраструктури, освоєння нових ніш і сегментів ринку світового простору, створення соціально-орієнтованого суспільства [6].

У ринковому суспільному ладі підприємство як суб'єкт ринкової економіки є складною системою, схильною до впливу як зовнішніх, так і внутрішніх ризиків. Тому сутність терміна «ризик» вченими також розуміється по-різному: налічується більше 100 визначень ризику. Під фінансовим ризиком вчені розуміють ймовірність того, що може статися неприємна, небажана, негативна подія, здатна завдати відчутну або навіть катастрофічну шкоду, помітні фінансові або матеріальні втрати підприємству. У цьому зв'язку справедливо було б розглядати ймовірність позитивної події, яка підвищує прибутковість підприємництва, але, враховуючи сутність людської природи, в бізнесі це не вважається ризиком, а є цільовою функцією, основним завданням, заради якого і проводяться всі комерційні операції [7].

А. Маршалл і його послідовники при розгляді особливостей підприємницької діяльності відзначали, що підприємець для отримання доходу повинен володіти певними здібностями, щоб йти на ризик [8]. Р.Ф. Харрод розробив теорію соціально-економічної динаміки, що дозволяє оцінювати і прогнозувати ризики в умовах асиметричного розподілу інформації, дослідити їх як категорії, постійно мінливі в часі. Рівновага локальних ринків значною мірою обумовлена змінами в системах більш високого порядку, цілі яких можуть перебувати в суперечності з економічними інтересами конкретних підсистем [9].

Проблема виникнення, зниження, а також управління ризиками на підприємствах, стала особливо актуальною і послужила об'єктом дослідження для вчених російської наукової школи головним чином після 1990 р. У попередній період ризики вивчалися вченими у вигляді таких економічних категорій, як зниження витрат, виявлення резервів, напрямки підвищення ефективності та інші їх аналоги. Отже, проблема ризику в нашій країні досить дозріла. Хоча в економічній сфері ризик присутній постійно, широкою підприємницькою громадськістю він вивчений ще недостатньо. В основному вчені схильні розглядати ризик як категорію з чистої практики, але і в практичній підприємницькій діяльності ця проблема поки не знайшла належного відображення.

У результаті Л.І. Абалкін довів, що формування соціально-економічної теорії дозволяє прогнозувати структуру і масштаби наступних фінансових ризиків: соціальних, пов'язаних з оцінкою ризиків лояльності, трудової мобільності, ставлення до праці і її якості; політичних, пов'язаних з оцінкою ефективності політичних рішень, спрямованих на стабілізацію і динаміку економічного зростання; галузевих, пов'язаних з оцінкою ринкової та міжнародної конкурентоспроможності продукції; територіальних, пов'язаних з комплексною оцінкою соціально-політико-економічної привабливості локальних територій для інвестицій [1].

Встановлено, що економічна сутність фінансових ризиків проявляється і посилюється залежно від цілого ряду чинників: розміру дебіторської та кредиторської заборгованості, фінансової стабільності компанії, раціонального використання фінансових та інших видів ресурсів. Поряд з цим на фінансові ризики впливають: зростання масштабів виробництва; розширення асортименту товарів, що випускаються; збільшення числа постачальників сировини і споживачів продукції; зниження науково-технічного рівня виробництва; неефективне використання сучасних методів і принципів управління фінансовою системою; низький рівень оплати та умов праці; нестабільність макроекономіки; недосконалість кредитно-грошової системи і т.д.

Виявлено, що фінансовий ризик - це небезпека можливої втрати фінансових ресурсів, людей, продукції або недоотримання суми доходів порівняно з плановими показниками. Фінансовий ризик - це очікувана або випадкова подія, яка може настати в результаті помилки персоналу даного підприємства, прийняття неправильного управлінського рішення, вибору не самого оптимального варіанту витрачання фінансів, а також потурання, безвідповідальності, халатності в роботі. Крім того, ризик може наступити в результаті дій, вжи-

тих конкурентами, невиконання взятих договірних фінансових зобов'язань постачальниками сировини та інших ресурсів, а також споживачами продукції.

Фінансовий ризик може проявитися в процесі конкурентної боротьби, коли продукція, яка за показниками якості нижче аналогічних видів товарів конкурентів, не буде продана у встановлені терміни за заявленою ціною і компанія не отримає запланованих фінансових ресурсів. У цьому випадку втрачається частина доходу, як різниця між ціною якісної та неякісної продукції плюс витрати по її реалізації чи з доопрацювання.

Наслідки фінансового ризику, як правило, виражаються у вигляді фінансових втрат у грошовому вимірі, а також у натуральному вираженні. Виходячи з цього, можна констатувати, що фінансовим ризикам властиві такі види прояви: неправильні розрахунки персоналу, помилки в стратегії і тактиці витрачання фінансових коштів, несподіванка і непередбачуваність ситуації з реалізацією товару, поведінкою споживачів і постачальників сировини та інших ресурсів, а також настання форс-мажорної обставини.

Значна втрата майна і ресурсів, тобто величезний фінансовий ризик на підприємствах може призвести до кризового стану. У зв'язку з цим на підприємствах для зниження впливу ризикових ситуацій та кризових явищ повинні розроблятися стратегії управління ризиками.

Як показали результати дослідження, найчастіше фінансові ризики у внутрішньому середовищі виникають з наступних причин: через недотримання ДОСТів, технічних умов, рецептури виробництва продукції, а також через недостатній контроль за якістю продукції з боку державних органів; через низький рівень професіоналізму; через недостатнє освоєння об'єкта управління; через безвідповідальне ставлення до виконання своїх обов'язків; через порушення правил ведення та організації технологічного процесу; через надмірне перевантаження покладеної на менеджерів роботи; через перевищення норм керованості і норм обслуговування; за низької якості закупленої сировини; через низький науково-технічний рівень техніки і всього виробництва; через порушення умов виконання договірних зобов'язань перед партнерами; через незнання основ законодавства; через несвоєчасне перерахування коштів до державних бюджетів різних рівнів; через монополізм торгових структур і високий банківський відсоток та ін.; через слабкі контакти з партнерами (постачальниками сировини і споживачами продукції) по бізнесу; через відсутність тісних взаємин з державними та комерційними структурами; через нерозвиненість соціально-економічної системи підприємства [7].

Результати вивчення послужили підставою для висновку, що в умовах ринкової економіки організації постійно відчують загрозу фінансового ризику. На кожному господарюючому суб'єкті необхідно розробляти корпоративну стратегію управління ризиками.

На початку 90-х рр. було проведено міжнародне дослідження, яке показало, що коли компанії приділяють посилену увагу періоду підготовки до реалізації проекту, вони збільшують передбачуваність

успішної комерціалізації нового продукту у співвідношенні 2 до 1. Інші ключові фактори, що розділяють успіх нової розробки від поразки, такі: переможці витрачали більш ніж у два рази більше ресурсів і часу на період підготовки, ніж переможени; 71% розробок нових продуктів вибилися з графіка з причин поганого визначення та розуміння вимог споживачів; найнебезпечніша причина уповільнення процесу розвитку нового продукту, процесу чи послуги полягала в зміні вимог до параметрів розроблюваного об'єкта.

Ще одне дослідження, проведене фірмою Integrated Project Systems, показало, що правильне інвестування в програмне управління фінансовими ризиками може принести до 500% і навіть до 900% доходу на вкладений капітал. Управління сукупними, тобто загальними, усіма ризиками підприємства, а не окремими їх видами, має вестися групами фахівців з різних частин організації. Воно повинно здійснюватися швидко, так як ризикові профілі всієї організації, її стратегій, її проектів, її підрозділів досить динамічні, а склад робіт з управління ризиками та загальна логіка цієї роботи досить стійкі.

При розробці корпоративної стратегії управління фінансовими ризиками необхідно враховувати, що більшість їх повторюється в певній послідовності і може бути оцінена як у натуральному, так і вартісному вимірі. Саме така особливість фінансових ризиків на підприємствах дозволяє управляти ними, планувати й прогнозувати різні ситуації [3]. Тому корпоративна стратегія може ґрунтуватися на плануванні певного складу управлінських процедур, збалансоване і своєчасне виконання яких забезпечить зниження фінансових ризиків, скорочення непродуктивних втрат при певному вкладенні фінансових ресурсів і достатньому рівні професіоналізму менеджерів. Необхідною умовою виконання корпоративної стратегії управління фінансовими ризиками є знаходження компромісу між запланованими діями і діями, розпочатими менеджерами в умовах реальної ринкової ситуації.

В результаті вивчення діяльності підприємств харчової промисловості встановлено, що для реалізації корпоративної стратегії управління всією сукупністю фінансових ризиків необхідно на всіх стадіях її функціонування та скорочення втрат планувати і здійснювати наступний комплекс управлінських процедур: призначення відповідальних за рух, використання і розподіл матеріально-технічних ресурсів та фінансових засобів; створення центрів відповідальності за основними видами фінансових ризиків; скорочення простроченої дебіторської та кредиторської заборгованості; прискорення оборотності готової продукції; оптимізація запасів сировинних, матеріально-технічних та паливно-енергетичних ресурсів; недопущення випуску бракованої продукції; дотримання режиму зберігання сировини та інших видів ресурсів; встановлення взаємовигідних відносин з постачальниками сировини і великими споживачами продукції, розвиток інтеграційних процесів; виявлення всіх сфер основних фінансових ризиків та елементів супутніх їх прояву; об'єднання однорідних типів ризиків у групи; визначення рівня професіоналізму менеджерів та призначення відповідальних у відповідності зі специфікою прояву ризиків; визначення

цілей досягнення ефекту і скорочення втрат по кожному виду ризиків; визначення розміру втрат фінансових ресурсів внаслідок низької ефективності праці менеджерів; складання бізнес-плану корпоративної стратегії з виділенням ступеня участі співробітників всіх структурних підрозділів, цехів і дільниць, де можливий прояв фінансових ризиків; виявлення ризикових ситуацій, що фактично проявилися в практичній діяльності і найбільш оптимальних управлінських рішень, прийнятих менеджерами для усунення ризиків; визначення конкретного порядку виконання дій менеджерів у разі настання ризикових ситуацій або для попередження ризиків; складання плану-інструкції дій по кожному можливому виду ризиків; проведення тренінгів з відповідальними виконавцями корпоративної стратегії, тобто занять, на яких здійснюється не лише навчання, а й розгляд конкретних ризикових ситуацій, розробка варіантних сценаріїв їх ефективного вирішення; щоденний моніторинг ризикових ситуацій та аналіз вжитих заходів з їх фіксацією для внесення коректив у плани-інструкції; щотижневе проведення робочих нарад або селекторний збір інформації про ризики, прийняті рішення та підсумки ефективності за 7 днів тижня; визначення ефективності управління ризиками по кожному центру відповідальності і кожному ризику; розрахунок ефективності реалізації корпоративної стратегії управління фінансовими ризиками та чистого доходу підприємства від прийняття оптимальних управлінських рішень; стимулювання персоналу, який досяг найбільшого ефекту або супутнього його одержання та ін.

Як показало вивчення, в даний час розроблено декілька систем управління ризиками, побудованих на різних наукових підходах, які розрізняються за ступенем розгалуженості і складності. Наприклад, в стандарті з управління ризиками, розробленому Федерацією європейської асоціації (ФЕРМА), наводиться структура процесу ризик-менеджменту, яка містить послідовно виконувани види робіт з управління. У структурі представлений їх далеко не повний перелік: наприклад, відсутні такі види робіт, як аналіз, контроль, координація та інші [2]. Г.В. Чернова і А.А. Кудрявцев показують взаємозв'язок основних груп завдань системи управління фінансовими ризиками, із складу яких можна виділити основні види робіт, пов'язаних з управлінням ризиками. На основі зіставлення систем управління фінансовими ризиками зроблено висновок, що і в даному випадку відсутня ознака корпоративності управління, незважаючи на змістовність перерахованих завдань [10].

З наведених систем управління фінансовими ризиками видно відсутність у них збіжностей як послідовності, так і складу елементів. Корпоративна стратегія управління фінансами повинна відбивати як усунення ризиків з мінімальними втратами, так і їх передбачення. Сфера корпоративного управління непередбачуваними ризиками містить наступні механізми їх зниження: страхування, диверсифікацію, поділ, хеджування, резервування. Для управління загальними ризиками необхідно впроваджувати наступні заходи для їх зниження: створення фінансової стійкості, налагодження вигідних фінансових контактів із споживачами і

постачальниками продукції, оновлення виробництва, реструктуризацію виробництва, праці та управління, зростання якості і конкурентоспроможності продукції, підвищення кваліфікації персоналу. Корпоративне управління фінансовими ризиками, що найчастіше зустрічаються, здійснюється за допомогою виконання наступного складу управлінських завдань: виявлення всіх видів ризиків, їх характеристика та складання реєстру. Аналіз складових елементів розроблених моделей зниження фінансових ризиків та їх критична оцінка послужили основою для розробки системи управління фінансовими ризиками організації. Дана модель прийнятна для використання на підприємствах усіх галузей промисловості.

Висновки. Таким чином, прийняття таких заходів, як: складання карт-інструкцій щодо попередження

фінансових ризиків, проведення майстер-класів, тренінг дій щодо зниження ризиків, розробка методики та оцінка ризику в натуральному і вартісному вимірі, постійний моніторинг ризиків (стеження, аналіз, коригування), прийняття оптимальних управлінських рішень, швидке виявлення ризику та визначення його ступеня, вибір чинників, що знижують втрати, вироблення типових рекомендацій щодо зниження ризиків, формування та реалізація стратегії управління фінансовими ризиками, оцінка ефективності корпоративної стратегії управління ризиками, виявлення симптомів на ранніх стадіях прояву ризиків, вироблення заходів по захисту підприємства від ризику, розробка плану зниження фінансових ризиків сприятиме підвищенню фінансової стабільності компанії, зростанню прибутку і інноваційному розвитку економіки.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Абалкин И.Л. Коммутативные методы управления риском / И.Л. Абалкин // США, 1997. - №5.
2. Боярский Е.А. Финансовый контроль в условиях трансформации экономики России : Монография. / Е.А. Боярский, А.В. Новичков. – М. : Дашков и Ко, 2009.
3. Брейли Р. Принципы корпоративных финансов / Р. Брейли., С. Майерс / Пер. с англ. – 2-е изд. – М. – Олимп–Бизнес, 2007.
4. Ван Хорн Дж.С., Вахович-мл Дж.М. Основы финансового менеджмента / Пер. с англ. М. : Вильямс, 2010.
5. Всемирная история экономической мысли. В 6 т. Т. I / МГУ им. М.В. Ломоносова. – М. : Мысль, 1987. – 606 с.
6. Инновационное развитие обрабатывающих предприятий России / Под ред. Т.Ф. Рябовой и А.С. Чижика. М. : Издательско-торговая корпорация «Дашков и К^о».
7. Маршалл А. Принципы экономической науки. / А. Маршалл / Пер. с англ. – М. : Прогресс, 1993. – 480 с.
8. Минаева Е.В. Глобальная экономика. Энциклопедия. / Е.В. Минаева, В.В. Гусев и др. - М. : Финансы и статистика, 2012.
9. Харрод Р.Ф. К теории экономической динамики / Р.Ф. Харрод. – М. : Гелиос АРВ, 1999. – 160 с.
10. Чернова Г.В. Управление рисками / Г.В. Чернова, А.А. Кудрявцев. – М. : ТК Велби, Изд-во «Прспект», 2006.
11. Шумпетер Й. История экономического развития / Й. Шумпетер / Пер. с нем. – М. : Прогресс, 1992. - 456 с.

УДК 339.137.24:63(232.1)

МАСЛІЙ Н.Д., канд. екон. наук, ст. викладач
Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова, м. Одеса
ЗБОРЩИК Д.П., студентка
Одеська національна академія харчових технологій, м. Одеса

АНАЛІЗ ХАРАКТЕРУ І ВПЛИВУ РИНКОВИХ ФАКТОРІВ НА СТАН КОНКУРЕНТОЗДАТНОГО СЕРЕДОВИЩА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ОДЕСЬКОГО РЕГІОНУ

У статті проведений аналіз пріоритетних напрямків розвитку сільськогосподарських підприємств в Одеському регіоні. Запропоновані принципи, методи і важелі створення дієвого механізму для забезпечення досягнення конкурентних переваг сільськогосподарської продукції. Наведені переваги та недоліки діяльності провідних підприємств сільськогосподарської галузі Білгород-Дністровського району.

Ключові слова: агропромисловий комплекс, сільськогосподарське підприємство, високопродуктивне виробництво, ринкові фактори, конкурентне середовище, економічна стратегія

The paper analyzed the priority areas of agricultural enterprises in the Odessa region. The proposed principles, methods and instruments to create an effective mechanism for achieving competitive advantages. The advantages and disadvantages of the leading enterprises of agricultural sector Belgorod-Dniester region.